

Сергій Шумило

ДО ІСТОРІЇ ІГУМЕНСТВА ПРП. ПАЇСІЯ ВЕЛИЧКОВСЬКОГО В МОНАСТІРІ СИМОНОПЕТРА НА АФОНІ ЗА НЕВІДОМИМИ РАНІШЕ АРХІВНИМИ ДОКУМЕНТАМИ ХVІІІ ст.

У статті вперше наводяться документи з архівів України та Афону, що підтверджують факти настоятельства прп. Паїсія в Афонському монастирі Симонопетра. Ці свідчення відкривають нові сторінки в історії як українського чернецтва на Афоні і в житті прп. Паїсія Величковського, так і спроб з його боку відновити на новому місці духовний центр слов'янського святогірського чернецтва, по суті – відтворити новий Русик після того, як історичний давньоруський святогірський Пантелеймонів монастир (Старий Русик) з середини ХVІІІ століття перейшов до рук грецьких ченців.

Ключові слова: Афон, Свята Гора, Паїсій Величковський, монастир, Симонопетра, Русик, старчество, православ'я.

Через брак документальних джерел афонський період біографії видатного українського культурного і релігійного діяча, духовного письменника і подвижника ХVІІІ ст. прп. Паїсія Величковського (1722 – 1794) є одним з найменш досліджених¹.

Основними джерелами щодо його життя та діяльності слугують його автобіографія, а також житіє. Останнє складене вже після смерті преподобного схимонахом Митрофаном².

*Іл. 1: Монастир Симонопетра. Сучасний вигляд.
Фото Шумила С. В., 2015 р.*

Проте автобіографія автором не була завершена. Вона закінчується перебуванням старця у Молдо-Валахії ще до його переїзду на Афон.

Найбільше відомостей, хоча й скуких, про перебування Паїсія на Афоні ми дізнаємось з його житія, укладеного уродженцем українського Переяслава і вихідцем із козацької сім'ї – схимонахом Митрофаном, який був найближчим учнем і келійником старця. На послух до нього в буковинській Драгомирні він поступив 1766 р., через два роки прийняв від нього чернечий постриг і виконував різні

послухи, зокрема, переписував книги святих отців у «скрипторії» преподобного. Загалом під духовним керівництвом старця він перебував близько 30 років. За дорученням братії Нямецького монастиря житіє прп. Паїсія він писав по гарячих слідах, незабаром

© Шумило Сергій Вікторович – директор Міжнародного інституту афонської спадщини в Україні, головний редактор наукового альманаху «Афонська спадщина».

після смерті наставника. Воно вважається найбільш достовірним, оскільки написане близьким учнем і келійником старця на основі особистих спостережень, розповідей самого преподобного та його сподвижників. Однак через те, що о. Митрофан сам не був очевидцем перебування старця Паїсія на Афоні, цей період не описаний ним досить докладно, і його опис може мати неточності, характерні для усного оповідання. Свою працю о. Митрофан так і не встиг до кінця виправити й відредагувати.

Після смерті схимонаха Митрофана в Нямецькому монастирі неодноразово робилися спроби завершити його роботу. Ще один учень прп. Паїсія — молдавський монах Ісаак — у 1815 р. за дорученням братства намагався доопрацювати й виправити текст о. Митрофана, однак і він не встиг завершити задумане. Тоді братія доручила вченому монаху Григорію (Даскалу, 1765–1834), згодом митрополиту Угро-Влахійському (канонізований Румунською Православною Церквою у 2005 р.), на основі праць отців Митрофана та Ісаака підготувати короткий життєпис старця. У 1817 р. його було видано румунською мовою в друкарні Нямецького монастиря під назвою «Коротка повість про життя блаженного отця нашого Паїсія». Крім того, існувало ще одне румунське житіє старця, складене монахом Віталієм, але воно довгий час лишалося невідомим у Нямецькому монастирі. Оскільки сильно скорочений о. Григорієм (Даскалом) текст життя не відображав у всій повноті духовний образ старця Паїсія, братство Нямецької обителі доручило ще одному учневі преподобного — ієросхимонаху Платону, який раніше був переписувачем при старці, на основі вже існуючих праць Митрофана, Ісаака і Григорія підготувати слов'янською компілятивну версію життя старця³. Вперше видана в Нямці 1836 р., вона була перевидана в 1847 р. в Москві за благословенням старців Оптиної пустині⁴. Саме цей життєпис став широко відомим у Російській імперії і згодом неодноразово перевидавався. Водночас перший твір схимонаха Митрофана частково забувся і вперше повністю був перевиданий лише в 1986 р.⁵

Вагомий внесок у вивчення життєвого шляху та спадщини прп. Паїсія Величковського вніс відомий філолог-славіст і спеціаліст з історії культури Румунії проф. А. Яцимирський (1873–1925), а в наш час — видатний візантиніст, професор Фесалонікійського університету та член-кореспондент Афінської академії А. Тахиаос, який опублікував на цю тему понад 20 праць⁶. Крім того, останнім часом вийшли дві нові книги, що містять маловідомі листи прп. Паїсія до Кошового отамана Війська Запорозького Петра Калнишевського та інші документи, які істотно доповнюють відомості про старця⁷.

Проте й досі в біографії старця Паїсія Величковського лишається чимало «білих плям» і недомовленостей. Найменш дослідженим лишається афонський період його подвижництва. Як видно, головним джерелом свідчень про діяльність старця на Афоні є лише кілька версій життя подвижника, укладені вже після його смерті. Ні в автобіографії, ні в відомих раніше листах преподобного цей момент не знайшов свого відображення⁸.

Через брак документальних джерел фактично поза увагою дослідників лишився факт ігуменства прп. Паїсія в монастирі Симонопетра. Водночас, незважаючи на свою короткотривалість, він має важливе значення не тільки в біографії старця, а й в історії слов'янського чернецтва на Афоні. Як відомо, на цей час давньоруський Пантелеймонівський монастир (Старий Русик) уже був зайнятий греками, і осиротілі руські ченці не мали на Святій Горі власного самостійного монастиря⁹, гуртуючись в новоутворених на Святій Горі «малоросійських» Іллінському і Чорно-Вирському скитах, а також інших невеличких келійних обителях Афону¹⁰.

По суті, перехід прп. Паїсія до Симонопетра — це була спроба відновити обитель і таким чином перетворити її на новий центр руського чернецтва на Афоні, яке гостро потребувало відновлення власного самостійного монастиря¹¹.

Житіє прп. Паїсія Величковського, складене його учнем і келійником схимонахом Митрофаном, оповідає, що, коли заснований старцем на Афоні Іллінський скит не міг більше вміщати у своїх стінах усіх бажаючих бути там насельниками, преподобний з частиною братії перейшов у старовинний монастир Симонопетра на Афоні.

На жаль, свідчення про ігуменство прп. Паїсія в цій святогірській обителі вкрай скупі. З життя старця нам відомо лише, що «чесні святогорці порадили йому [Паїсію] взяти собі монастир Симонопетра. Обитель ця мала борги, і братство її було нечисленним. Блаженний подав про це прохання Собору і незабаром отримав його рішення з благословенням. Узявши половину братії, він переселився в монастир, а інших лишив у скиту. А коли по недовгому часі позичальники почули, що в монастирі зібралось братство, то одразу ж приїхали вимагати борги, і блаженний, який не був винен, віддав їм 700 левів. Незабаром, боячись інших кредиторів, він залишив монастир і повернувся у скит»¹².

Як і в митрофанівському тексті життя прп. Паїсія, у всіх наступних версіях період ігуменства старця в афонському монастирі Симонопетра висвітлено вкрай скупо. В платонівському тексті є лише уточнення, що в Симонопетра прп. Паїсій «пробув тільки три місяці», а потім вимушений був залишити його під тиском турецьких позикодавців¹³.

Біограф старця Паїсія прот. Сергій Четверіков (1867–1947) доповнює¹⁴, що серед афонітів, які радили преподобному зайняти монастир Симонопетра, був Константинопольський патріарх Серафим II (Аніна), який жив на покої на Афоні¹⁵. Однак прот. Сергій не уточнює, з яких джерел він почерпнув цю інформацію. Подібних згадок ми не бачимо ані в інших житійних списках, ані в документах, з чого можна зробити висновок, що прот. С. Четверіков у даному випадку дещо доповнив біографію старця від самого себе.

Як би там не було, судячи з наявної стислої інформації, прп. Паїсій, хоч і пробув на посаді ігумена афонської обителі Симонопетра нетривалий час, все ж устиг надати їй досить істотну допомогу. Щоправда, борги монастирських попередників так і не дозволили старцю остаточно відновити обитель і перетворити її на новий центр слов'янського чернецтва¹⁶.

Донедавна науці не було відомо жодного аутентичного документа того періоду, що підтверджує факт ігуменства прп. Паїсія в монастирі Симонопетра. Всі свідчення про це, як уже зазначалося, ґрунтувалися лише на більш пізніх житійних текстах і свідченнях, написаних після смерті старця.

Справжньою сенсацією можна вважати виявлення Міжнародним інститутом афонської спадщини в Україні невідомого раніше оригіналу листа прп. Паїсія Величковського за 1763 рік, а також грамот колишнього Константинопольського патріарха Кирила V (Каракаллоса) і Собору Святої

*Іл. 2: Монастир Симонопетра. Сучасний вигляд.
Фото С. Шумила, 2015 р.*

*Іл. 3: Монастир Симонопетра. Сучасний вигляд.
Фото С. Шумила, 2015 р.*

Гори з підписами ігуменів 20 афонських монастирів за 1762 рік¹⁷, в яких повідомляється, що рішенням загального «Священно-Духовного всієї Святої Гори Собору» обитель Симонопетра передана духівнику Паїсію Малоросу і його «малоросійському братству», як і «приходящих зь російськихъ странъ ихъ Сѣчи Запорожской», «во вѣчнія роди»¹⁸.

Документи ці зберігаються серед матеріалів справи Київської духовної консисторії про приїзд до Києва з Афону в 1762 р. учнів прп. Паїсія ієродиякона Парфенія (Кармазіна)¹⁹ і ченця Гавриїла (Петки) для збирання пожертвувань по Україні та в Запорозькій Січі на відновлення обителі Симонопетра, названої в грамотах «Новим Вифлиемом». У них докладно описується перебування старця Паїсія Величковського з його «малоросійською» братією в цьому знаменитому афонському монастирі і причини їхнього вимушеного уходу звідти в подальшому²⁰.

Оскільки ці документи раніше не були відомими, зупинимось на їхньому розгляді більш докладно.

У листі прп. Паїсія Величковського до митрополита Київського Арсенія (Могилянського) від 20 квітня 1763 р. з перших вуст ми дізнаємося про те, що монастир Симонопетра був переданий йому за рішенням Собору Святої Гори.

Як повідомляє старець, «видящи соборъ Стыя Горы в малом нашем скитку оумноженія ради братіи великую тѣсноту, и тяжести ради во оном скиту воздуха крайнее здравія ихъ разореніе, оусовѣтовали и приговорили были отдати намъ единъ опустѣлый монастырь именуемый Сѣмопетръ, бошаго ради общеу нашему житію оутвержденія»²¹.

Цей факт підтверджується і в грамотах як Собору святогірських монастирів, так і патріарха Кирила.

Так, у грамоті «Священно-Духовного всієї Святої Гори Собору» від 3 квітня 1762 року, зверненій до «Возлюблѣнныхъ Стыя Православновосточныя Грѣкороссійскія Цѣрквы сыновомъ, всѣмъ всякаго духовнаго и мирскаго чина христомѣнитимъ людѣмъ, в прѣпрославлѣнной самодѣржавной Рѣссійской Имперіи, въ Малой Рссіи обрѣтающимся», повідомляється, що царська обитель Симонопетра, «в прѣвеликія долги, до десяти тисяцей рублей впадиши, в крайнее пришла запустѣніе немоуцымъ бо братіямъ онаю обители горкоє от займодавцовъ терпѣти нападеніе, гдѣ кто возмогъ розошлись, вся утвари и сосуды церковныя у займодавцовъ в залогахъ оставивши. И тако црская прекрасная сія обитель, в крайнее, и риданію достойное, пришла запустѣніе, еже ми плачевными зряще очима, невозмогомъ понести сіе»²².

Далі в грамоті повідомляється, що «общымъ нашимъ священно-духовнымъ всея Святыя Горы соборомъ, ѿ общей ползѣ всѣхъ Стыхъ обителей, а найпаче за опустѣлой прѣдреченной обители, по должности нашей промишляюще призвавшее честнаго во

Лл. 4: Наскельні городи в монастирі Симонопетра. Сучасний вигляд. Фото С. Шумила, 2015 р.

Лл. 5: Монастир Симонопетра. Гравюра кін. XVIII ст.

ієромонасѣхъ духовника Паісія Малороссійца, во общежителномъ житіи искусна, при которомъ выше тридесяти учениковъ в послушаніи при немъ общежителнѣ, на скиту Пандонраторскомъ²³ Святаго пророка Іліи перебувають, общимъ нашимъ совѣтомъ и приговоромъ соборнимъ отдали сей запусѣлій црскій предъречонный монастырь, да будетъ ко утверждѣннѣйшему ихъ общему житію, и приходящихъ зъ російскихъ странъ ихъ Сѣчи Запорожской ревностію монашества россияномъ. Да будетъ имъ, аки тихое и небурное пристанище во вѣчнія роди»²⁴.

Цей історичний документ підписали «вси предстоятели священныхъ мнстрей Святыя Аоонскія Горы» з прикладеннямъ монастирських печаток. Як сказано в самому документі: «большаго ради вѣроятія, сію нашу данную имъ граммату, печатмы всѣхъ сиценныхъ всея Святыя Горы монастырей, утверждаемъ. Подписана сія подлѣнная граммота съ приложеніемъ на ней девятнадцати Аоонскихъ лавръ и монастырей печатей»²⁵. Зокрема, на грамоті стоять підписи і печатки «отъ всей братіи двадцати монастырей коихъ монастырей а іменно з Лаври, Івера, Хиландара, Куллумуса, Дохіара, Зографа, Святаго Павла, Есфирмена, Рускаго, Гриоріата, Зінофа, Ватопеда, Діонисіата, Пантократора, Зіропотама, Симопетра, Каракала, Филаоея, Кастамоніта, и Ставроникити»²⁶.

Викладені в грамоті Собору афонських монастирів відомості підтверджуються і в супровідному листі до митрополита Київського Арсенія (Могілянського) від 26 березня 1762 р., підписаному колишнім Константинопольським патріархом Кирилом V (Каракалосом)²⁷, який на цей час жив у Свято-Аннїнському скиті на Афоні. Зокрема, патріарх Кирило у своєму листі повідомляє: «объявляю братству твоему яко по блаженію нашему, общимъ всѣхъ всея Стыя Горы сиценныхъ монастырей началствующихъ отць приговору, царскій монастырь Сімопетръ великихъ ради долговъ запусѣлій отданъ есть на общее житіе дховнику Паісію Малороссу и его оученикамъ малороссамъ которихъ при немъ болѣе тридесяти имѣется, яко мужу чстну благовѣйну наказанну и во общемъ житіи искусну»²⁸.

Іл. 6: Факсиміле Константинопольського патріарха Кирила V (Каракалоса) у Грамоті до митрополита Київського Арсенія (Могілянського) від 26 березня 1762 р.

Також патріарх сповіщає, що монастир «въ великія долги впаде до десяти тысяцей рублей, которих не уплативши небѣзбедно имъ обитель оную содержать»²⁹.

Описуючи скрутне становище Симонопетрської обителі і новопоселеного в ньому «малоросійського» братства старця Паісія, патріарх Кирило просить митрополита Арсенія сприяти в наданні матеріальної допомоги монастирю. Як повідомляється в листі, «того ради по благословенію нашему посилаемъ отъ общества оная ієродіакона Пароенія съ единымъ братомъ въ Малую Россію и въ Сѣчь испрошенія ради млстни отъ хрстолюбцовъ»³⁰.

Про посилання учнів прп. Паісія Величковського до України і на Січ Запорозьку для збирання пожертвувань на відновлення монастиря Симонопетра і сплату боргів обителі повідомляється і в грамоті Собору афонських монастирів:

«Того ради, и оны, избравше отъ между себе честныхъ братій Пароенія ієродіакона,

и монаха Гавріла, послали в Малую Росію, и в Сѣчь Запорожскую, милостыны ради, ко искупленію долговъ монастырскихъ, /.../ да искупившися от долговъ святая сія црская обитель, будетъ во вѣчнія роды, от православногo россійскагo народа ревностію Бжжією во Святую Гору монашества ради приходящихъ, в твердое извѣстное пребываніе, которое ваше богоугодное милосердное дѣло, всей Россіи будетъ в великое похваленіе, вамъ же в вѣчное в предреченной святой обители, яко новымъ ея ктитормъ, помяновеніе»³¹.

Серед іншого, в грамоті Собору пояснюються і причини, за якими «малоросійське братство» прп. Паїсія Величковського, постійно зростаючи чисельно, не могло більше залишатися в заснованому ними раніше Свято-Іллінському скиту:

*«Понеже [бо] и скитъ той Святаго пророка Илиі, в которомъ они доселѣ пребываютъ, тѣсноты своея, болѣе братіи отнюдь не вмѣщаютъ. Аще и болѣе от благоговѣнныхъ братій с ними въ купѣ желаютъ общеє житіе препроводити. Ещє же скитъ той воздухъ и воду не здраву имѣя, к крайнему здравія ихъ приводитъ разоренію»*³².

Про труднощі і нестерпні умови перебування в Іллінському скиту свідчить в своєму листі і сам прп. Паїсій Величковський. Зокрема, він повідомляє: *«в скиту нашемъ оумноженія ради братіи ихъ же кромѣ мірскихъ послушниковъ до чотыредесяти, съ ними же и до пятидесять человекъ обрѣтается, крайнюю тѣсноту, злостраданіе от вредителнаго воздуха, за хлѣбъ и прочія нужнія потребности къ состоянію нашегo общагo житія великое иждывеніе, и застяженіе сего всегдашнее братіи по разнымъ странамъ расточеніе»*³³.

Як бачимо, в документах жодним словом не згадується про участь колишнього Константинопольського патріарха Серафима II (Аніна) у справі переселення прп. Паїсія до Симонопетра. Таким чином висловлене прот. Сергієм Четверіковим твердження не знайшло свого підтвердження.

Судячи зі знайдених документів, митрополит Київський Арсеній (Могилянський) жваво відгукнувся на отримані прохання зі Святої Гори. Зокрема, результатом розгляду звернень від Собору афонських монастирів і колишнього патріарха Константинопольського Кирила V було видання київським митрополитом грамоти від 17 липня 1762 року до «Христоименитымъ православно-восточныя греко-россійския Киевския церкве духовнаго и мирскаго звания чадамъ». Підтримавши ідею передачі монастиря Симонопетра на Святій Горі українським ченцям, він благословив посланцям прп. Паїсія Величковського збирати пожертви на відновлення та облаштування обителі по єпархіях і парафіях Київської митрополії. У грамоті, зокрема, зазначалося:

*«Обицимъ всехъ всея Стыя Аоонския Горы священныхъ монастырей началствующихъ отецъ приговору, царская обитель преподобного Сумона, именуемія Сумопетръ и Новій Вифлеємъ великихъ рады долговъ запустѣлая отдана естъ на общеє житіе духовнику Паисію Малороссу и его ученикамъ малороссамъ которыхъ при немъ более тридесяти имеется яко мужу честну благоговейну наказанну и во общемъ житіи искусну. А понеже де та обитель по временнымъ обстояниемъ и по непостоянству вещей в великіе долги впаде до 10 тысячъ рублевъ которыхъ не уплативши небезбедно обитель оную содержать. Того ради по благословенію его свтїи и патриарха писаний прислан от общества Афонской Гори скита святого пророка (Илиі) ієродіаконъ Пароєній с єднымъ братомъ монахомъ Гавріломъ в Малую Росію и в Сѣчь Запорожскую испрошения ради милостыни от христолюбцовъ»*³⁴.

Благословивши збирання пожертвувань, митрополит Арсеній пише:

*«Отъ доброхотодателей милостинное подаяние чрезъ одинъ годъ онѣмъ ієродіакону Пароєнію и монаху Гаврілу испрашиватьъ позволили и во уверение того сию нашу грамоту за рукою нашею при печати катедральной з шнурозапечатанною книгою для вписанія в ней того подаянія и дательевихъ именъ к помяновенію ихъ в той обители преподобного Симона выжали с притвержденіемъ онымъ ієродіакону Пароєнію и монаху Гаврілу в томъ испрощеніи никакова выматательства и наприиренія не чинить но поступать смирно доброхотно безъ ималейшого соблазна»*³⁵. При этомъ в грамоте отмечається, что *«в Сечи Запорожской з сего грамотою той милостыни не испрашиватьъ, по прошествіи сию нашу грамоту при доношеніи онымъ ієродіакону Пароєнію и монаху Гаврілу намъ представитъ с показаніемъ коликое число той милостыни испрошено и в книгу записано будетъ»*³⁶.

В іншому документі від 15 липня 1762 р. митрополит Арсеній пише:

«Из допроса оного ієродіакона Пароенія сумнителства никакова за нимъ в томъ не оказалось. Для того изъготовивъ позволительную имъ ієродіакону и монаху испрашивать в епархіи нашої, кромѣ Сѣчи Запорожской, чрезъ одинъ годъ милостиню на искупленіе оной именуемой Симопетръ обители предложит намъ к подписанію и книгу для вписанія подаянія и подателей именъ к всегдашнему их в той обители помяновенію изъ канторы нашої за надлежащею скрѣпою выдат»³⁷.

Про те, наскільки успішно була місія посланих прп. Паїсієм ченців до України, ми можемо судити з листа прп. Паїсія Величковського до митр. Арсенія (Могилянського) від 20 квітня 1763 р., в якому афонський старець дякує київському владиці за надані допомогу і сприяння:

«И послали были къ вашему преосвященству от общества нашего чстнаго ієродіакона Пароенія, съ монахом Гавріилом, съ молителною от стѣйшого патріарха Константинопольскаго кур Курілла къ вашему преосвященству грамотою, о преподаніи блсвнїа преосвященства вашего о испрошеніи млстни от хрстолюбцовъ, о искупленіи тяжкихъ долговъ въ няже оная обитель по обстоянію ннѣшнего времени впаде, на которое стѣйшаго патріарха моленіе, и преподали преосвященство ваше реченному ієродіакону блсвнїе, по епархіи преосвященства вашего испрашивать от хрстолюбцовъ млстню. За которое премилосерднѣйшее архіпастврства вашего къ намъ оубогимъ показанное блгодѣяніе. Самъ точію архіереї грядущіхъ блгъ Хрстось снѣ и слово Бжїе можетъ вамъ со всѣми любящими его въ будущемъ блжстствѣ достойную воздати мзду»³⁸.

Лл. 7: Лист прп. Паїсія Величковського до митрополита Київського Арсенія (Могилянського) від 20 квітня 1763 р.

Проте далі в листі на ім'я митрополита Арсенія прп. Паїсій Величковський повідомляє, що, поживши зі своїм братством в обителі Симонопетра деякий час, вони змушені були покинути її і знову повернутися в Іллінський скит. Лист написано старцем вже з цього скиту. Це єдиний на сьогоднішній день документ, написаний прп. Паїсієм на Афоні. Зокрема, преподобний в ньому повідомляє:

«Егда же преживше тамо чрезъ нѣколко мѣсяцей, оувидѣхомъ съ коликою бѣдностію и лостраданіємъ под властію иновѣрныхъ содержитсяъ здешнія монастыри, размотрѣхомъ,

яко не точію весма невозможно нам яко странным въ здѣшней странѣ мнстыр содержать но и полгѣ нашей душевной отнюдъ противно, ово яко братіи въ раз[ли]чныя страны мало не вѣмъ должно мстни ради расточатися, что нѣвозмоцнымъ душею съ немалымъ ихъ душевнаго оустроенія было бы разореніемъ, овоже яко непрестаннымъ отвсюду бѣдамъ и напастемъ отъ иновѣрныхъ находящимъ, нужда бы была и на судъ къ нимъ приходити и оунихъ судитися, паче же отъ ихъ неправдосудія всегдашнюю обиду терпѣти, овоже яко и вся грунта монастырскія отъ нихъ же хлѣбъ мнстры приходитъ съ неизреченными напастми и бѣдами и превеликимъ изжывеніемъ едва бы возможно содержать, моимъ же яко намъ страннымъ и отнюдъ бы было невозможно. Сія вся еще же и множайшая неудобства яже въ маломъ семъ писаніице невозможно представити оусмотрѣвшие, еще же и самымъ дѣломъ и искусомъ отъ иновѣрныхъ обители оная заимодавцовъ возмнѣвшихъ акибы мы совершеннѣ оуже мнстыръ воспріяли, безчеловѣчно нападеніе, и что имѣхомъ къ нужному нашему препитанію отятіе пострадавшие, едва возмогахомъ, на первый нашъ скитъ въ самое зимное время съ немалымъ злостраданіемъ возвратитися, и пришедши предъ соборъ Стогорскій о содержаніи онаго мнстры такихъ ради неудобствъ совѣршеннѣ отреклися»³⁹.

Далі прп. Паїсій пише, що на Афоні для розгляду скрутного становища, яке спіткало його братство, було скликано спеціальний Соборъ святогірськихъ монастирівъ, який благословивъ старцю і його учнямъ, аби не згубити розпочату ними справу, заснувати новий монастир у земляхъ Молдовалахіі, під захистомъ молдавськихъ православнихъ господарівъ. Якъ пише прп. Паїсій:

«Ко оутверждѣнію общаго нашего житія въ такомъ множествѣ братіи, и боящися да не будетъ сего ради крайнее онаго разореніе возложихомся вси обще на промыслъ Бжій, и советъ о нашемъ житіи составилие, вси единомушнно произволихомъ Бгу намъ поспѣшествующу изшедши отъ Стыя Горы избрати въ Волоской Земли безмолвное и оудаленное отъ мира мѣсто (яковыхъ много въ оной земли и имѣется) да тамо сѣдши могли бы и своими трудами воздѣловающе землю оудобнѣйшее себѣ препитаніе имѣти, и возмогло бы и толикими трудами составленное наше общее пребываніе къ болішему прійти оутвержденію»⁴⁰.

Отримавши таке благословення від Собору афонськихъ монастирівъ, старецъ Паїсій за порадою такожъ звернувся до колишнього Константинопольського патріарха Кирила V, який на цей часъ перебувавъ на покої в святогірському скиті св. Анни. Останній такожъ благословивъ переїздъ братства прп. Паїсія до Молдовалахіі, відповівши наступне:

«Бгъ вѣсть елико мы жєлаемъ, да оутвердится, а не разорится сіе ваше общее житіе, а понеже яко же и самы разсуждаемъ, яко сіе стоє мѣсто видно оутвержденія вашего житія во множествѣ братіи руки не подаєтъ, Бгъ сей вашъ єсть советъ, Бгъ васъ да оукрѣпитъ и поможєтъ, Бжїє благословеніе, и наше архіпастьрское да будєтъ с вами»⁴¹.

З цього питання зберігся і листъ патріарха Кирила V до митрополита Арсенія (Могилянського) від 4 квітня 1763 р., в якому вінъ уточнює суть того, що сталося:

«Предъ симъ писали мы къ вашему преосищенству, чрезъ нѣкоторого ієродіакона Пароенія что какъ изъ общаго согласія всехъ во Святой Афонской Горѣ житєлствующихъ отцовъ приговорено учредить общежитєльный монастырь прозываемый Сумоновскій и отдать его в вѣдомство всечєстному ієромонаху Паисію съ братією его; то такъ и учинєно. А понеже онъ Паисій зъ братією проживши в томъ монастырѣ нѣсколко мєсєцєй, усмотрѣли себѣ великой врьдъ въ душевномъ спасєніи. Которой изъ троихъ причинъ послѣдоваль. Первая, что невѣрній народъ со всѣхъ сторонъ жестоко стужаль имъ объ отдаче долговъ въ которія тотъ монастырь вьвязался. Другая что монашєствующіє тамо изъ монастыря повиходили въ близкіє села и тамъ начали жить зъ мирскими лицами изъ жєнами, а третое познали что ежели примутся тѣмъ монастыремъ владѣть, то конечно принуждєны будутъ разорыть монашєскій общежитєльный уставъ и тѣсное житіе; для сыхъ причинъ они того монастыря отказались, а избрали себѣ полезнѣе искать мѣста спокойного монашєству приличного и от многихъ попєченій и неспокойствъ свободного да держатъ монастырской уставъ и жєстокое житіе»⁴².

З цього листа ми дізнаємося, що, крімъ непомірнихъ боргівъ обителі Симонопетра передъ турецькими кредиторами, у «малоросійського братства» прп. Паїсія, яке осєлилося в монастирі, виникла й інша проблема – попередні насельники обителі, які

на той час розбіглися по довколишніх селах, дізнавшись про відновлення монастиря прп. Паїсієм, судячи з усього, стали висувати якісь свої претензії і вимоги, що серйозно загрожувало порушенням сформованого в громаді старця порядку і устрою. З цієї причини, щоб у братстві не почався розлад і воно зовсім не розпалася, прп. Паїсії і зважився перевести його в більш усамітнені й спокійні на ті часи ліси Буковинських Карпат в Молдовалахії.

У своїх листах і прп. Паїсії, і патріарх Кирило просять митрополита Арсенія (Могилянського) дозволити посланим з Афону задля збирання милостині ієродиякону Парфенію (Кармазину) і ченцеві Гавриїлу (Петку) відбути в Молдовалахію до нового місця перебування братства, а також дозволити їм привезти з собою зібрані ними пожертви, *«собранное от подаянія хрестолюбцев, къ помощи и оутвержденію нашего общаго пребыванія къ обществу нашему принести»*⁴³.

Водночас у справі зазначається, що, зібравши милостиню по парафіях Лівобережної України, посланці прп. Паїсія вирушили на Запорозьку Січ, звідки вже не поверталися до Києва і не повідомили митрополита про розмір зібраних пожертвувань. Зокрема, у відповіді патріарху Кирилу митрополит Арсеній повідомляє, що *«коликое же число имъ то[ї] милостыни испрошено, въ томъ д[о]шени, какъ должно было, не объявил онъ потому требовано от него по оной въ которую подаяніе записыва[ють] книги, токмо онъ Пароеній той кни[зи] не предявилъ и уже какъ извѣстно учинилось съ Кіева въ Запорожскую Сѣ[чь] отправился, имѣя отътоль возв[ерну]тись къ пославшимъ его, и потому сколько имъ Пароеніемъ той милости[ни] испрошено, неизвѣстно»*⁴⁴.

Також київський митрополит уточнює, що всі зібрані в Україні кошти він благословляє передати на облаштування братства прп. Паїсія на новому місці в Молдовалахії: *«аще что собрано, тая да достанетъ вся въ пославшимъ въ облегченіе ихъ нуждъ»*⁴⁵.

Про те, що зібрані на відновлення монастиря Симонопетра пожертвування в подальшому були доставлені в нову обитель старця Паїсія в Драгомирні, ми дізнаємося з інших, більш пізніх документів. Так, в протоколі допиту посланця прп. Паїсія, колишнього насельника Афонського Іллінського скиту, а на той час вже драгомирнського ченця Гавриїла (Петки) від 17 лютого 1769 р. повідомляється, що в 1764 р., зібравши на Запорозькій Січі пожертвування, він відвіз їх до о. Паїсія на Буковину в Драгомирнський монастир, куди на той момент з Афону вже переселився преподобний зі своїм братством⁴⁶.

Про долю зібраних у цей період пожертвувань ми дізнаємося також із листа прп. Паїсія Величковського вже з Драгомирни до Кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського за червень 1768 р., де він зазначає: *«Имеюще ми въ незабвенной памяти премногая благодеяния отъ васъ Милостивейшихъ благодетелей нашихъ, якоже прежде въ святой Афонской Горѣ намъ суцимъ соделанная, такожде и преселишимся оттуду Божшимъ изволеніемъ въ Молдовалахійскую Землю ныне убожеству и бедности нашей делаемая, нижайше благодарствуемъ и благодарить навсегда словомъ и сердцемъ за таковое ваше убогому общежителству нашему милостивное благотворение и благо-сердное благопризрителство не престанемъ»*⁴⁷.

Ще один важливий документ, який містить чергове унікальне свідчення про перебування прп. Паїсія в Симонопетра, зберігається в самій обителі на Афоні⁴⁸. За люб'язного сприяння ігумена монастиря Симонопетра архімандрита Єлисея та духівника обителі о. Макарія⁴⁹ автору цих рядків удалося отримати доступ до нього та сфотографувати.

Цей документ — монастирський «Кодекс А», який зберігає свідчення про найважливіші події в житті обителі, що мали місце між 1620 і 1800 рр.⁵⁰ Вони відображені у вигляді досить коротких записів грецькою. Рукопис, написаний близько 1800 р., складається з П+294 сторінок у палітурці розмірами 21×15 см. Частина аркушів лишилася незаповненою, деякі постраждали від вологи, через що прочитати їх неможливо. У 1988 р. архівіст монастиря Симонопетра здійснив повну транскрипцію Кодекса грецькою мовою.

На сторінці 68 рукопису коротко повідомляється про прибуття в монастир Симонопетра старця Паїсія Величковського разом із братією числом 35 чоловік — зі

скиту пророка Іллі, який став затісним для їхньої громади, що розрослася⁵¹.

Автор запису (грецький чернець), мабуть, мав лише опосередковані свідчення про цю подію, як і про самого преподобного, оскільки називає старця Паїсія «сербом» і не вказує, скільки часу вони залишалися в обителі та з якої причини покинули її.

Разом з тим Кодекс повідомляє точну дату прибуття прп. Паїсія в Симонопетра — 15 квітня 1762 р., чого немає в житіях старця, складених схимонахом Митрофаном, отцями Ісааком і Платоном, а також в інших джерелах і дослідженнях.

Ці документальні свідчення, хоч і короткі, є важливим доповненням до вищезгаданих документів, віднайдених в українських архівах.

З огляду на цінність цього свідчення, наведемо його повністю (транскрипція тексту запису подається зі збереженням орфографії оригіналу):

1762. Ἀπριλίου 15

+ ἦλθεν ὁ πνευματικὸς παπα Παῖσιος· σέρβος με τοὺς καλογέρους τοῦ μήαν τραντεπενταρία καλογέρους μαζί του οπου ἐκάθονταν εἰς τον προφητην Ἰλῆαν εἰς την σκύτην την παντοκράτορινη· καὶ ἐμπήκεν εἰς τὸ μοναστηρίον μας· να καθῆσι παντοτινά να το φυλάξῃ· μόνον τὸ ἄφησεν καὶ ἔφηγεν ἡς τὴν Μπουδανῆα· καὶ φεύγωντας αὐτὸς ἐκκλήστικεν το μοναστήρι καὶ το ἐξουσίαζεν ἡμεγάλη Μέσι⁵².

У перекладі українською це повідомлення звучить так:

«1762, квітня 15, прийшов духівник отець Паїсії серб зі своїми ченцями, числом тридцять п'ять. Вони подвизалися у Пророка Іллі скиту Пантократоровому і приїхали в наш монастир, аби поселитися в ньому навіки, доглядати його та керувати ним як господарі. Але не зміг, залишив його й пішов у Молдавію. Після його від'їзду монастир закрили і ним керувала Велика Середина [Протат Святої Гори]».

На жаль, на цьому монастирські джерела про перебування старця Паїсія в обителі Симонопетра вичерпуються. Далі укладач Кодексу переходить до опису подій, коли ігуменом монастиря став якийсь папас Іоасаф з Мітіліні, який продовжив виплачувати борги обителі, повертати її подвір'я та відновлювати обитель, а також повернув монастирську святиню — руку святої Марії Магдалини, яка після викрадення піратами зберігалася в Триполі.

Лл. 8: «Кодекс А» з бібліотеки монастиря Симонопетра на Афоні. Фото С. Шумила, 2015 р.

Лл. 9: Сторінка в «Кодексі А», де повідомляється про прп. Паїсія Величковського

Лл. 10: С. В. Шумило та духівник монастиря Симонопетра на Афоні ієромонах Макарій у бібліотеці обителі розглядають перші видання «Філокалії», видані прп. Паїсієм Величковським. Фото 2015 р.

Лл. 11: Фрескове зображення прп. Паїсія Величковського в кафоліконі монастиря Симонопетра на Афоні. Сучасний вигляд. Фото С. Шумила, 2015 р.

фінансово-матеріальних проблем обителі, що дозволило їй у майбутньому відродитись до нового життя⁵⁴.

І донині в монастирі Симонопетра глибоко шанують пам'ять їхнього колишнього ігумена прп. Паїсія Величковського. У приділі головного соборного храму (кафолікону) обителі по праву сторону міститься фрескове зображення преподобного.

Так само і у трапезній монастиря одна з фресок зображає преподобного на повний зріст. Поряд із нею — зображення іншого афоніта та основоположника давньоруського чернецтва — прп. Антонія Києво-Печерського.

На день пам'яті прп. Паїсія в монастирі відправляється на його честь особлива служба, складена гімнографом обителі, духовним сином афонського старця Паїсія (Езнепідіса, † 1994) ієромонахом Афанасієм Симонопетритом. Крім

Проте й така коротка згадка, як уже було сказано, має важливе значення у питанні підтвердження факту ігуменства старця Паїсія в монастирі Симонопетра та його спроб відновити на новому місці духовний центр слов'янського чернецтва на Афоні, по суті — відновити новий Русик після того, як історичний давньоруський святогірський Пантелеймонів монастир у середині XVIII ст. перейшов до грецьких монахів⁵³.

Як уже зазначалося, прп. Паїсій, хоч і пробув на посаді ігумена афонської обителі Симонопетра нетривалий час, все ж устиг надати їй дуже істотну допомогу, сплативши кредиторам монастиря значну частку боргу. Завдяки цьому була вирішена частина

Лл. 12: Фрескове зображення прп. Паїсія Величковського в трапезній монастиря Симонопетра на Афоні. Сучасний вигляд. Фото С. Шумила, 2015 р.

того, в бібліотеці монастиря зберігаються два томи першого видання «Філокалії», перекладені слов'янською прп. Паїсієм⁵⁵.

Виявлені Міжнародним інститутом афонської спадщини в Україні згадані документальні свідчення є цінним доповненням до життєвої старця Паїсія. Більш того, лист прп. Паїсія за 1763 р. – це найстаріший на сьогоднішній день з відомих листів старця і єдиний, написаний ним не з Молдавії, а ще під час перебування на Святій Горі. Цей лист, як й інші документи, що стосуються згаданої справи, відкривають абсолютно невідомі досі сторінки як життя старця на Афоні, так і його тісних зв'язків із Україною і Запорозькою Січчю, а також ігуменства в монастирі Симонопетра. Як уже було сказано, всі відомості про перебування старця в Симонопетра раніше базувалися винятково на розповідях оо. Митрофана, Ісаака, Григорія та Платона, достовірність яких не представлялося можливим перевірити через відсутність підтверджуючих їх джерел. Тепер же цей факт біографії подвижника не викликає сумнівів.

1. Шумило С. В. Прп. Паисий Величковский и Запорожская Сечь. Малоизвестные письма прп. Паисия Величковского к Кошевому атаману Войска Запорожского Петру Калнышевскому. – Киев – Серпухов: Международный институт афонского наследия в Украине; «Наследие Православного Востока», 2015. – С. 66-92; *Шумило С. В.* Автобіографія та листи прп. Паїсія. Наукова розвідка // Преподобний Паїсій Величковський. «Повість про святий собор» та маловідомі листи / Упоряд. та коментарі Шумила С.В. – К.: Видавничий відділ УПЦ, 2016. – С 12-64; *Шумило С.В.* Новые архивные документы, подтверждающие настоятельство прп. Паисия Величковского в келье св. Константина и монастыре Симонопетра на Афоне // Обсерватория культуры. – М., 2016. – Т. 13, № 3. – С. 377-383; *Шумило С.В.* Малоизвестные факты биографии прп. Паисия Величковского во время пребывания его на Афоне (по архивным источникам) // Афонское наследие: научный альманах. Вып. 3-4. – Киев – Чернигов: Издание Международного института афонского наследия в Украине, 2016. – С. 175-185.

2. Anthony-Emil N. Tachiaos. The Revival of Byzantine Mysticism Among Slavs and Romanians in the XVIIIth Century. Texts Relating to the Life and Activity of Paisy Velichkovsky (1722–1794). – Thessaloniki, 1986. – С. 106; *Преподобний Паисий Величковский.* Житие и избранные творения. – Серпухов: Наследие Православного Востока, 2014. – С. 223.

3. Жгун П. Б., Жгун М. А. Схиархимандрит Паисий (Величковский) Нямецкий // Prin ortodoxie și umanism spre reintegrarea Moldovei. Materialele Conferinței Științifico-Teologice. – Chișinău, 2008. – С. 28–29.

4. Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского с присовокуплением предисловий на книги св. Григория Синаита, Филофея Синайского, Исихия Пресвитера и Нила Сорского, сочиненных другом его и сопостником, Старцем Василием Поляномерульским, о умном трезвении и молитве. – Москва, издание Козельской Введенской Оптиной Пустыни, 1847.

5. Anthony-Emil N. Tachiaos. The Revival of Byzantine Mysticism Among Slavs and Romanians in the XVIIIth Century. Texts Relating to the Life and Activity of Paisy Velichkovsky (1722–1794). – Thessaloniki, 1986.

6. Тахиаос А.-Э. Предварительный список полной библиографии о св. Паисии Величковском // Cyrillomethodianum, 1993-1994, 17–18. – С. 212–227.

7. Шумило С. В. Прп. Паисий Величковский и Запорожская Сечь... – 128 с.; Преподобний Паїсій Величковський. «Повість про святий собор» та маловідомі листи / Упоряд. та коментарі Шумила С.В. – К., 2016. – 208 с.

8. Шумило С. В. Прп. Паисий Величковский и Запорожская Сечь... – С. 74-92; Шумило С. В. Автобіографія та листи прп. Паїсія... – С 12-14, 44-47.

9. Григорович-Барський В. Мандри по Святих місцях Сходу з 1723 по 1747 рік. – К.: Основи, 2000. – С. 624–625.

10. Шумило С. В. 1) «Духовное Запорожье» на Афоне. Малоизвестный казачий

скит «Черный Выр» на Святой Горе. – К., 2015. – С. 29-32; 2) Афонский скит «Черный Выр» и попытки воссоздания нового Русика в XVIII в. на Святой Горе // Афон и славянский мир. Сб. 3. Материалы междунар. науч. конф., посв. 1000-летию присутствия русских на Святой Горе. Киев, 21–23 мая 2015 г. – Афон: Свято-Пантелеимонов монастырь на Афоне, 2016. – С. 214-246.

11. Шумило С. В. Прп. Паисий Величковский и Запорожская Сечь... – С. 74-92.

12. Anthony-Emil N. Tachiaos. The Revival... – С. 106; Преподобный Паисий Величковский. Житие и избранные творения. – С. 223.

13. Житие и писания молдавского старца Паисия Величковского. – С. 35.

14. Четвериков С., прот. Молдавский старец Паисий Величковский. Его жизнь, учение и влияние на православное монашество. – Минск, 2006. – С. 124.

15. Серафим II Аніна (грецьк. Πατριάρχης Σεραφεῖμ Β), Константинопольський патріарх (1757–1761). Народився наприкінці XVII ст. в м. Дельвіна в албанській родині. З 8 жовтня 1746 р. був митрополитом Филиппопольським (нині Пловдив). 22 липня 1757 р. обраний патріархом Константинопольським. У 1759 р. встановив 30 листопада свято на честь святого Андрія Первозванного, а в 1760 р. першим дав дозвіл св. Космі Етолійському розпочати місіонерські поїздки Фракією. У 1759 р. запросив Євгенія (Булгаріса) реформувати Патріаршу гімназію в Константинополі. За антитурецькі настрої був скинутий турками з Константинопольської патріаршої кафедри 26 березня 1761 р. й засланий на Афон, де поселився в келії Серай, майбутньому руському Андріївському скиту. Підтримував теплі стосунки з прп. Паїсієм Величковським. Під час російсько-турецької війни 1768–1774 років підтримав ідею створення православної держави на Балканах і в 1769 р. закликав грецьке населення повстати проти турків. Після провалу повстання в 1776 р. через переслідування з боку турків мусив переїхати до Російської імперії, де поселився на батьківщині прп. Паїсія Величковського – Полтавщині, в козацькому Мгарському монастирі, де й помер 7 грудня 1779 р., там і похований.

16. Четвериков С. Згад. праця. – С. 124.

17. Шумило С.В. Малоизвестные факты биографии прп. Паисия Величковского во время пребывания его на Афоне (по архивным источникам) // Афонское наследие: Научный альманах («The Athonite Heritage», a Scholar's Anthology). Вып. 3–4. – Киев – Чернигов: Издание Международного института афонского наследия в Украине, 2016. – С. 175-185.

18. ЦДІАУК. Ф. 127. Оп. 1020. Спр. 3443. – Арк. 6.

19. Судячи з матеріалів справи, ієродиякон Парфеній (Кармазін) в минулому був уродженцем козаком Омелницької сотні Миргородського полку. Спочатку став послушником у Півгородській обителі, а на четвертий рік послуху був переведений до Київського Пустельно-Микільського монастиря, де через півроку пострижений (в 1752 р.) настоятелем обителі архім. Назарієм (Солониною) в рясофор з ім'ям Памфіл. Через рік новим настоятелем архім. Никифором (Грибовським) пострижений у мантию з ім'ям Парфеній, а в 1754 р. київським митрополитом Тимофієм (Щербацьким) висвячений у сан ієродиякона. Потім перейшов до Свято-Миколаївського Пустельно-Медведовського монастиря на Правобережній Україні, а звідси з благословення ігумена Віссаріона в 1758 р. вирушив на Афон, де 6 серпня того ж року був «принятъ в вишепомянутой скитъ Святаго пророка Іліи подсудственній монастирю Пантократорскому того скита начальникомъ и духовникомъ Паисіємъ Малороссомъ».

20. Шумило С. В. Автобіографія та листи прп. Паїсія... – С. 44-64.

21. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 25.

22. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 5зв.-6.

23. *Треба*: Пантократорському, Пантократор.

24. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 6.

25. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 7.

26. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 10, 15зв.

27. Кирило V (Каракалос) – Константинопольський патріарх з 1748 по 1751 рр. і з 1752 по 1757 рр. Народився напри. XVII ст. В 1737 р. був обраний митрополитом Меленойконським у Македонії, а в 1745 р. переведений на Нікомидійську єпархію

в Малій Азії. Брав участь в скинненні патр. Паїсія II (Кюнмуржиоглу), місце якого і зайняв 28 вересня 1748 року, але в червні 1751 р. усунутий з кафедри. Головними опонентами патр. Кирила V були єпископи патріархату, яких він обклав податками. У 1751 р. він заборонив єпископам, що входили до складу Синоду, проживати в Константинополі, зобов'язавши їх повернутися у свої єпархії. У 1749 р. підтримав створення на Афоні чернечої академії «Афоніада», запросивши до викладання в ній Євгена Булгаріса (пізніше на поліг на його відстороненні). Також він ініціював реформування в Грецькій Церкві чиноприйому в православ'я, наполягаючи на застосуванні акривії і перехрещення до тих, хто приєднується з інших християнських деномінацій (католиків, вірменів, лютеран). Після його скинення на патріаршу кафедру знову повернувся патр. Паїсій II, але в результаті спровокованої прихильниками Кирила V смуги і підкупу османських чиновників у Стамбулі той був незабаром низведений, а на його місце 7 вересня 1752 р повернувся Кирило. Намагався протистояти посиленню філокатоліцьких настроїв всередині патріархату, для чого пішов на радикальні заходи – запровадження перехрещування всіх неправославних при прийнятті до православ'я. Також він видав книгу «Відмова від окроплення», в якій засуджував поширені на Заході «обливальну» і «окроплевальну» форми хрещення, наполягаючи, подібно до російських старообрядців, на дотриманні лише трикратного занурення. Ці дії викликали опір Синоду єпископів патріархату, які 28 квітня 1755 р. скликали Собор, на якому піддали різкій критиці книгу Кирила і засудили повторне хрещення над тими, хто приєднується до православ'я. У відповідь патр. Кирило оголосив дії єпископату неканонічними, розпустив Синод і відправив ієрархів у їхні єпархії, а також видав послання, відоме під назвою «Анафема тим, хто приймає папські таїнства». Потім, разом з Олександрійським патріархом Матвієм Псалтом і Єрусалимським патріархом Парфенієм Афінянином він підписав документ, в якому «обливальне» хрещення оголошувалося неприйнятним і «еретичним». В результаті виниклого протистояння і смуги 16 січня 1757 року на Константинопольському Соборі єпископів патр. Кирило V був усунутий з кафедри і позбавлений сану. Його наступником став Каллінік IV (Маврикій), який скасував повторне хрещення над католиками і вірменами. Після скинення экс-патріарх оселився в Свято-Аннінському скиту на Афоні. Тут він виступив головним ініціатором гонінь проти ісихастського руху отців-коллівадів, на полігши на накладенні на них заборон і вигнання з Афону. У 1774 р. під його головуванням в монастирі Кутлумуш було скликано собор, який засудив отців-коллівадів як «еретиків» і звернувся до Синоду Константинопольського патріархату з вимогою відлучити їх від Церкви, що і було виконано новообраним патріархом Софронієм II (1774-1780). В результаті вчинених гонінь багато старців-коллівадів змушені були покинути Афон, серед них ректор богословської академії Афоніада св. Афанасій Парійський (1721-1813), свт. Макарій Коринфський (1731-1805) та інші, завдяки чому їхні ідеї поширилися вже по всій Греції. Лише на початку XIX ст. були зняті всі несправедливі звинувачення проти старців-коллівадів, а їхнє вчення визнане істинно-православним. Головний противник і гонитель коллівадів экс-патріарх Кирило V помер на Афоні 27 липня 1775 р. незабаром після проведення Кутлумуського антиколлівадського собору. Контакти патр. Кирила V з прп. Паїсієм Величковським і листи на його підтримку до України і на Запорозьку Січ датуються періодом до початку антиколлівадської смуги.

28. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 3.
29. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 3.
30. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 3.
31. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 6зв-7.
32. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 6-6зв.
33. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 25.
34. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 15.
35. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 15зв
36. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 15зв-16.
37. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 13зв-14.
38. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 25.

39. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 25.
 40. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 25.
 41. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 25.
 42. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 32-32зв.
 43. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 25зв.
 44. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 37.
 45. ЦДІАУК. Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 3443. – Арк. 37.
 46. К истории обителей Паисия Величковского // Киевская Старина. – 1894. Т. XLV. – С. 348–350; Шумило С. В. Прп. Паисий Величковский и Запорожская Сечь... – С. 16-17, 33-34, 40.
 47. ЦДІАУК. Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 166. – Арк. 35.
 48. Шумило С. В. 1) Прп. Паисий Величковский и Запорожская Сечь... – С. 83-87; 2) Малоизвестные факты биографии прп. Паисия Величковского во время пребывания его на Афоне (по архивным источникам)... – С. 175-185.
 49. *Иером. Макарий Симонопетрский: «Жития святых — это высокий идеал, который каждый призван преломить через свою призму»* // Русский Афон, православный портал. Сетевой ресурс. URL: <http://www.afonit.info/monitoring-smi/ierom-makarijsimonopetrskij-zhitiya-svyatykh-eto-vysokij-ideal-kotoryj-kazhdyj-prizvan-prelomit-cherez-svoyu-prizmu> (дата обращения: 14.12.2014).
 50. Архів монастиря Симонопетра на Афоні. Рукопис «Кодекс А». – 1800. – II+294 с.
 51. Там само. – С. 68.
 52. Архів монастиря Симонопетра на Афоні. Рукопис «Кодекс А». – 1800. – С. 68.
 53. Григорович-Барський В. Згад. праця. – С. 624–625.
 54. Шумило С. В. Прп. Паисий Величковский и Запорожская Сечь... – С. 74-92; Шумило С. В. Автобіографія та листи прп. Паїсія... – С. 61.
 55. Шумило С. В. Автобіографія та листи прп. Паїсія... – С. 64.

В статье впервые приводятся документы из архивов Украины и Афона, подтверждающие факты настоятельства прп. Паисия в афонском монастыре Симонопетра. Эти свидетельства открывают новые страницы в истории как украинского монашества на Афоне и в житии прп. Паисия Величковского, так и попыток с его стороны восстановить на новом месте духовный центр славянского святогорского монашества, по сути — воссоздать на Афоне новый Русик после того, как исторический древнерусский святогорский Пантелеимонов монастырь (Старый Русик) к середине XVIII века перешёл в руки греческих монахов.

Ключевые слова: Афон, Святая Гора, Паисий Величковский, монастырь, Симонопетра, Русик, старчество, православие.

The article focuses on the documentary evidence from the archives of Ukraine and Athos are provided for the first time, confirming facts of rector of St. Paisius Velichkovsky in the Simonos Petras Athos monastery. These evidence open a new page in the history of Ukrainian monachism on Mount Athos and in the life of St. Paisius Velichkovsky, who attempted to restore spiritual center of the Slavic Svyatogorsk monastic life in a new location, in fact – to recreate new Russikon on Mount Athos after the fact that historic oldrussian Svyatogorsky Panteleimon Monastery (Old Russikon) passed into the hands of the Greek monks in the middle of the XVIII century .

Keywords: Mount Athos, Holy Mountain, St. Paisius Velichkovsky, monastery, Simonos Petras monastery, Russikon, eldership, Orthodoxy.

Автор висловлює подяку Віталію Анатолійовичу Ткачуку та Олександрю Михайловичу Пономарьову за допомогу під час підготовки статті.